

Kestävä matkailu: katsaus tutkimusteemoihin ja -tarpeisiin

Sustainable tourism: A review of research themes and needs

Jarkko Saarinen, professori, Oulun yliopisto, Maantieteen tutkimusyksikkö ja vieraileva professori, Uppsalan yliopisto, Rakennustekniikan ja tuotantotalouden laitos

Tiivistelmä

Kestävyys on yksi matkailututkimuksen keskeisistä tutkimusteemoista ja matkailutalouden kehittämisen tavoitteista. Tämä tekee kestävä matkailun tarkastelusta sekä akateemisesti että matkailupoliittisesti tärkeää. Tässä katsauksessa tarkastellaan kestävä matkailun tutkimuksen keskeisiä teemoja erityisesti Matkailututkimus -lehdessä vuosina 2005–2023 julkaistujen artikkelien perusteella. Tavoitteena on luoda yleiskuva kestävä matkailun tutkimuksen teemoista suhteessa alan kansainväliseen tutkimuskenttään, ja tunnistaa sen avulla nykyisiä ja tulevaisuuden tutkimustarpeita. Matkailututkimus -lehdessä julkaistujen artikkelien perusteella keskeisiä kestävä matkailun tutkimusteemoja ovat olleet: (1) Luonnonsuojelualueiden kestävä matkailu ja sen hallinta; (2) Kestävä matkailu ja lähi-ilmiöt; (3) Kulttuuri, paikallisuus ja yhteisöt kestävässä matkailussa; (4) Ilmastonmuutos ja matkailun kestävyys; ja (5) Maaseutumatkailu ja kestävyys. Näiden teemojen perusteella Matkailututkimus -lehden kestävä matkailun tutkimus on seurannut hyvin aikaansa, ja se on pysynyt temaattisesti kiinni alan kansainvälisessä tutkimuskentässä. Toisaalta Matkailututkimus -lehdessä julkaistujen teemojen osalta on havaittavissa katvealueita suhteessa kestävä matkailun kansainväliseen tutkimukseen. Keskeisin näistä on kestävä matkailun kehittämisen tutkimus luonnonsuojelualuekontekstin ulkopuolella. Lisäksi kansainväliseen kestävä matkailun hallinnon tutkimukseen olennaisesti liittyvät kestävyden indikaattorien, YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden ja matkailun globaaliin vastuuseen ja oikeudenmukaisuuteen liittyvät tarkastelut pääosin puuttuvat. Tulevaisuudessa matkailun, kestävä kehityksen ja ilmastonmuutoksen poleemisen suhteen lisätutkimukselle on myös tarvetta. Tässä mielessä matkailun kasvun irtikytkentä hiilidioksidipäästöjen kasvusta muodostaa tärkeän tutkimustarpeen.

Avainsanat: kestävä matkailu, kansallisuistot, maaseutumatkailu, ilmastonmuutos, paikallisyhteisöt

Abstract

Sustainability is one of the central themes of tourism research, and it is a key target for the future development of the tourism sector. This review paper aims to examine the main research themes of sustainable tourism based on the papers published in the Finnish Journal of Tourism Research (Matkailututkimus) in 2005-2023, especially, and discuss how these themes relate to the international research field of sustainable tourism. Furthermore, the paper identifies current and future research needs. Based on the published articles, the main themes in sustainable tourism research have been: (1) Sustainable tourism in protected areas and their management; (2) Sustainable tourism and related topics; (3) Cultures, localities and communities in sustainable tourism; (4) Climate change and sustainable tourism; and (5) Rural tourism and sustainability. Sustainable tourism research, as published in the journal, has largely followed the changing themes and issues in international research. However, there are also research gaps. Compared to the international research in sustainable tourism, perhaps the most central one is research on sustainable tourism development outside protected areas. In addition, studies on sustainable tourism indicators, the United Nations' sustainable development goals (SDGs), and the responsibility and justice of global tourism, which are highly visible in international research, are mainly missing. In the future, there is also a need for further research into the relations between tourism, sustainability, and climate change; especially the possibilities of decoupling the development of tourism from the growth of carbon dioxide emissions constitute an important future research avenue.

Keywords: sustainable tourism, national parks, rural tourism, climate change, local communities

Johdanto

Kestävyydestä on muodostunut 1990-luvulta lähtien keskeinen matkailun kehittämisen ja suunnittelun perusta. Jokseenkin kaikki merkittävät matkailuyritykset ja keskeiset kansainväliset ja kansalliset matkailupolitiikan toimijat korostavat kestävyyden tavoitteita matkailun kehittämisessä. Esimerkiksi maailman matkailujärjestö linjaa toimintansa tavoitteiksi vastuullisen ja kestävän matkailun edistämisen (UNWTO, 2016). Samoin Suomen matkailustrategian visiona vuosille 2022–2028 on tehdä maasta Pohjoismaiden kestävimmin kasvava matkailukohde. Strategian tavoitteen painopisteenä on ”kestävän kehityksen mukaisen toiminnan vahvistaminen” (TEM, 2022, s. 3).

Vahva ja alleviivattu yhteys kestävän kehityksen tavoitteisiin ja politiikkaan on tehnyt kestävyydestä yhden keskeisimmistä matkailun tutkimuksen teemoista. Samalla se on korostanut alan tutkimuksen laajempaa merkitystä ja näkyvyyttä kansainvälisessä ja kansallisessa matkailupolitiikassa ja -hallinnossa. C. Michael Hall (2011a) onkin todennut, että kestävyysulottuvuus on ollut matkailun tutkimukselle ja sen arvotukselle menestystarina (ks. Farsari, 2021). Tästä huolimatta monet tutkijat ovat hyvin kriittisiä kestävän matkailun ideaa tai sen toteuttamismahdollisuuksia kohtaan (Sharpley, 2023). Esimerkiksi John Swarbrooke (1999, s. 41) on todennut, että ”kestävä matkailu on kenties vain mahdoton unelma”, ja Richard Sharpleyn (2009) mukaan meidän tulisi unohtaa koko ajatus kestävästä matkailusta. Kestävän matkailun rinnalle onkin noussut monia muita käsitteitä, kuten vas-

tuullinen matkailu (Sharpley, 2013) ja uudistava matkailu (Bellato & Pollock, 2023), jotka tulkinnasta riippuen joko jossain määrin eroavat kestävydestä tai käytännössä sulautuvat kestävä matkailun laajempaan kehykseen. Vastuullisuuden voidaan esimerkiksi nähdä korostavan markkinalähtöistä kestävyden rakentamista (Saarinen, 2021a), ja uudistava matkailu pyrkii parantamaan ekosysteemien eheyttä matkailulähtöisen transformaation avulla (ks. Bellato ym., 2023).

Tässä katsausartikkelissa keskitytään nimenomaan kestävä matkailun käsitteen ja idean alla tehtyyn tutkimukseen. Vaikka kestävä matkailun käsitettä on kritisoitu, ja sen käytännön kehittämisen mahdollisuuksia usein epäillä (ks. Sharpley, 2009; Saarinen, 2021a), kestävyydellä on edelleen laaja tutkimuskentän tuki. Kestävää matkailua tutkitaan ja kehitetään hyvin aktiivisesti. Matkailun kestävyden tutkimus- ja kehittämistarpeelle on myös esitetty monia hyviä perusteluja, kuten matkailusta saatavien taloudellisten ja sosiaalisten hyötyjen maksimointi ja haittojen minimointi, luonnon- ja ympäristönsuojelun tukeminen, matkailijoiden ja paikallisten tyytyväisyydestä huolehtiminen ja oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen kehitys (ks. Hall & Lew, 1998; Swarbrooke, 1999; Garcia-Garcia ym., 2023). Karkeasti jaotellen matkailun kestävä kehittäminen perustelut voidaan skaalata globaalille ja paikalliselle tasolle. Ensin mainittuun liittyen matkailun todetaan usein olevan yksi maailman suurimmista ja nopeimmin kasvavista talouden aloista. Kansainvälisen matkailun kasvu onkin 1950-luvulta lähtien ollut voimakasta (UNWTO, 2017). Lukuun ottamatta muutamia lyhytaikaisia taantumia, kuten 1970-luvun öljykriisiä, syyskuun 11. päivän terrorismi-iskua vuonna 2001 ja vuonna 2007 käynnistynyttä finanssikriisiä, globaali matkailutalous on osoittautunut varsin palautumiskykyiseksi ja kriisinkestäväksi, eli resilientiksi.

Viimeksi matkailun resilienssiä 'testasi' COVID-19 pandemia, joka lähes pysäytti kansainvälisen matkailun vuosina 2020–2021. Nykytiedon perusteella kriisi jäi kuitenkin melko lyhytaikaiseksi (ks. Rastegar ym., 2023). Korkeaa resilienssiä pidetään yleensä hyvänä asiana, mutta sillä on tässä yhteydessä myös kääntöpuolensa. Tämänhetkisen ilmastokriisin aikana pääosin lentoliikenteeseen ja fossiilisiin polttoaineisiin perustuvan kansainvälisen matkailun kasvu ei ole tavoiteltavaa. Aivan kuten muillakin talouden aloilla, kasvun hillintä edellyttää kestävyyspolitiikkaan nojaavien säätelymekanismien luomista matkailutalouteen, toisin sanoen kestävä matkailun kehittämistä matkailusysteemitasolla. Tulevaisuudessa fossiilisiin polttoaineisiin perustuva globaalin matkailun jatkuva kasvu ei siis ole (eikä voi olla) mahdollista.

Paikallisella matkailukohdetasolla kestävä matkailun kehittämisen perustelut voidaan muotoilla vastaavalla tavalla asiaa yksinkertaisten. Matkailukohteita markkinoidaan meille maaseudun perinnemaisemien, luonnonmaisemien, kaupunkiympäristöjen, museoiden, kirkkojen, kulttuurikohteiden, paikallisten traditioiden jne. kuvilla ja kuvauksilla. Tässä mielessä matkailu on varsin kummallinen talouden toimija; useimmiten se myy meille jotakin mitä se ei itse omista tai edes hallinnoi! Hyvin harva – jos kukaan – matkustaa johonkin kohteeseen koska siellä on vuode ja hotelli. Matkustamme paikkoihin pikemminkin sen vuoksi mitä huoneemme ja hotellimme ulkopuolella on. On luontevaa

ajatella, että kun matkailutalous hyödyntää paikallisten ihmisten ja toimijoiden ylläpitämiä ja kehittämiä fyysisiä ja kulttuuriympäristöjä, sen tulisi myös antaa jotakin takaisin paikallisille. Paikallisesti kestävä matkailu nojaa tähän matkailun hyötyjen (ja haittojen) oikeudenmukaisen jaon tavoitteeseen. Tämä ilmenee inklusiivisuuden eli oikeudenmukaisen osallisuuden korostumisena matkailun nykyisissä kehittämissäpolitiikoissa (UNWTO, 2012; Saarinen, 2021b).

Siten matkailun kestävyydelle on loogiset perustelut sekä matkailun kohdealue- että systeemitasolla. Tästä ja reilun kolmen vuosikymmenen mittaisesta tutkimuksen menestystarinasta huolimatta, matkailutalous ja sen kasvu eivät kuitenkaan koskaan ole olleet yhtä kestävämmällä pohjalla kuin juuri nyt (Hall, 2019)! Matkailun kohdealueiden kestävyyskysymykset ovat aiempaa paremmin hallinnoituja, ja niihin on jatkokehitettävissä teknologisia ja sosiaalisia innovaatioita ja kiertotalouden prosesseja, mutta matkailun keskeiset kestävyysaasteet ovat matkailusysteemitasolla. Systeeminen kestävämmäys johtuu pitkälti globaalien matkailun vaikutuksesta ilmastonmuutokseen, jossa matkailuun elimellisesti sisältyvä liikkuvuus lähtöalueelta kohdealueella ja takaisin muodostaa ongelman ytimen, niin sanotun superviheliäisen ongelman (Lazarus, 2009). Uusimpien tutkimusten mukaan matkustamisen osuus kasvihuonekaasupäästöistä voi olla peräti 8–10 prosenttia (Lenzen ym., 2018; Tourism Panel on Climate Change, 2023). Jos lentoliikenteen arvioitu kasvu toteutuu, voi matkailu muodostaa vuonna 2050 jopa neljäsosan kasvihuonekaasukaasujen kokonaispäästöistä (ks. Gössling & Peeters, 2015; Graver ym., 2019). Pariisin ilmastopöytäkirjan mukaan taloutemme tulisi tuolloin olla hiilineutraali (ts. nettonolla), jolloin päästöt ja niiden poistot olisivat tasapainossa (ks. United Nations, 2015). Tämä muodostaa merkittävän kestävyysvajeen globaalille matkailutaloudelle ja superviheliäisen ongelman kestävä kehityksen tavoitteille.

Ajoittaisesta kritiikistä huolimatta kestävä matkailun tutkimukselle ja kehittämiselle on selkeä ja tulevaisuudessa kasvava tarve. Tässä artikkelissa luodaan katsaus kotimaiseen kestävä matkailun tutkimukseen. Aluksi artikkelissa keskustellaan lyhyesti kestävä matkailun käsitteestä ja alan kansainvälisistä tutkimusteemoista, mukaan lukien Suomessa tehdystä kestävä matkailun kansainvälisestä tutkimuksesta. Artikkelin painopiste on kuitenkin siinä tutkimuskokonaisuudessa, joka on julkaistu *Matkailututkimus* -lehdessä vuosina 2005–2023. Tämä tarkastelu antaa mahdollisuuden arvioida mitä meillä on kestävä matkailun alalla tutkittu, ja mihin meidän tulisi jatkossa mahdollisesti keskittää huomiota aiempaa enemmän. Lopuksi arvioidaan artikkelin kokonaisuuden kautta tulevaisuuden tutkimustarpeita.

Kestävä matkailun idea ja tutkimus

Kestävä matkailu

Alun perin kestävä matkailun ajatus pohjautui suoraan Brundtlandin komission raportissa 'Yhteinen tulevaisuutemme' (WCED, 1987) määriteltyyn kestävä kehityksen käsitteeseen. Raportin mukaan kestävä kehitys on ”kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet

viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa” (WECD, 1987). Tämän perusteella Maailman matkailujärjestö määritteli kestävän matkailun kehitykseksi, ”joka vastaa nykyisten matkailijoiden ja kohdealueiden tarpeisiin samalla kun se suojelee ja lisää tulevaisuuden mahdollisuuksia” (WTO, 1993). Myöhemmin Maailman matkailujärjestö (UNWTO) yhdessä YK:n ympäristöohjelman (UNEP) kanssa laajensi määritelmää siten, että kestävä matkailu ymmärretään toimintana, ”joka ottaa täysin huomioon matkailun nykyiset ja tulevat taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristövaikutukset ja vastaa vierailijoiden, matkailutalouden, ympäristön ja paikallisyhteisöjen tarpeisiin” (United Nations Environment Programme, 2005: 11-12; ks. UNWTO, 2017).

Edellä kuvattujen kestävän matkailun määritelmien keskeinen ero on matkailutalouden roolissa. Alkuperäinen kestävän matkailun määritelmä nojasi antroposentrisesti inhimillisten tarpeiden tyydyttämiseen ja hyvinvoinnin luomiseen nyt ja tulevaisuudessa. Sen sijaan kestävän matkailun nykymääritelmässä matkailutalous on nostettu esiin. Tämä näkyy myös tutkimusalan akateemisissa käsitteellistämisisä. Esimerkiksi John Swarbrooke (1999, s. 13) on määritellyt kestävän matkailun toiminnaksi, ”joka on taloudellisesti kannattavaa, mutta joka ei tuhoa niitä resursseja, joista matkailun tulevaisuus riippuu, etenkin paikallisyhteisön fyysisistä ympäristöä ja sosiaalista rakennetta.” Siten ihmisillä, yhteisöillä ja ympäristöllä on välinearvo, ja kestävyys voidaan tulkita keinoksi ylläpitää matkailutaloutta; rengistä on ikään kuin tullut isäntä. Vastaavasti Työ- ja elinkeinoministeriö on nyky-määritelmässään huomionnut muiden tekijöiden ohella matkailuyritysten tarpeet: ”Kestävä matkailu tarkoittaa matkailua, joka ottaa täysimittaisesti huomioon tämänhetkiset ja tulevat taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja ympäristölliset vaikutuksensa sekä huomioi matkailijoiden, matkailuyritysten, ympäristön ja paikallisyhteisöjen tarpeet” (TEM 2022, s. 24).

Samoin kuin kestävä kehitystä (ks. Pezzey, 1992), myös kestävä matkailua on määritelty lukuisilla eri tavoilla (Sharpley, 2009). Nykyinen kestävän matkailun talous- ja yritys- ulottuvuuden korostuminen on kuitenkin potentiaalisesti ristiriidassa suhteessa kestävän kehityksen ideaan (Saarinen, 2021a), joka ei edellyttä jonkin tietyn talouden muodon, tässä tapauksessa matkailun, tulevaisuuden mahdollistamista ja resurssointia. Sama potentiaalinen ristiriita koskee esimerkiksi kestävä metsätaloutta tai kestävä kaivostoimintaa. Kestävyttä ei pitäisikään korvamerkitä minkään tietyn talouden muodon edistämiseen ja nimenomaan sen resurssipohjan turvaamiseen. Tästä syystä jotkut tutkijat ovat suositelleet kestävän matkailun termin sijaan käytettäväksi ilmausta ’kestävää kehitystä matkailussa’ (*sustainable development in tourism*) (Butler, 1999). Tässä artikkelissa kestävän matkailun termi nähdään kuitenkin vakiintuneeksi tavaksi käsitellä ja ilmentää kestävän kehityksen toimeenpanoa matkailutaloudessa. Tähän tavoitteeseen WTO:n (1993) alkuperäinen käsitteellistäminen myös hyvin (ja regeneratiivisesti) vastaa.

Kestävän matkailun kansainväliset tutkimusteemat

Matkailun nykytutkimukseen on rakentunut trendi, jossa aktiivisesti arvioidaan bibliometriikan avulla alan julkaisu- ja tutkimustilaa; paljonko on julkaistu eri teemoista, kuka on julkaissut ja missä, ja mitä ovat keskeiset tutkimusteemat (ks. Hall, 2011b; Stewart ym.,

2017; Demiroglu & Hall, 2020). Tämä trendi koskee myös kestävän matkailun tutkimuksen, tutkijoiden ja opetusohjelmien arviointia (ks. Lu & Nepal, 2009; Ruhanen et al., 2015, 2019; Jiménez-García ym., 2020; Niñerola ym., 2019; Rasoolimanesh ym., 2020; Garcia-Garcia ym., 2023; León-Gómez ym. 2023). Käsillä olevan artikkelin voidaan tulkita kiinnittyvän tähän trendiin, pois lukien bibliometriikka -ulottuvuus.

Kestävän matkailun osalta Lu ja Nepal (2009) yksilöivät bibliometrisen analyysin pohjalta viisi päätutkimusaluetta: (1) (kestävän) matkailun vaikutukset; (2) kestävän kehityksen arviointi matkailussa; (3) kestävän matkailun kehittäminen; (4) matkailijoiden käyttäytyminen ja asenne; ja (5) kestävän matkailun suunnittelu. Lun ja Nepalin keskeinen johtopäätös on se, että kestävän matkailun tutkimus on pääosin heijastanut matkailututkimuksen yleisiä temaattisia suuntauksia. Ruhasen ym. (2015) bibliometrinen analyysi puolestaan nosti esille kestävän matkailun käytänteiden tutkimuksen, sillä heidän mukaansa lähes 20 prosenttia kaikista kestävän matkailun julkaisuista keskittyi kyseiseen teemaan. Lisäksi kestävä matkailun kehittäminen, luontomatkailu, luonnonsuojelualuematkailu, saarikohteet ja ekomatkailu olivat suosittuja tutkimusteemoja.

Yhdessä uusimmista kestävän matkailun bibliometrisistä analyyseista Garcia-Garcia ym. (2023) konstruoivat vuodet 2001–2020 kattavasta artikkeliaineistosta (*Web of Science*) kolme tutkimuksellista pääklusteria: (1) Kestävän matkailun kehittäminen; (2) kestävän matkailun hallinto; ja (3) kestävä maaseutumatkailu (ks. myös Niñerola ym., 2019; Jiménez-García ym., 2020). Garcia-Garcian ym. (2023) mukaan kestävä matkailun kehittäminen pohjaa kohdealueiden yhteisöjen ja ympäristön rooliin matkailussa. Erityisinä tutkimusteemoina ovat olleet mm. yhteisöperusteinen matkailu ja matkailun ympäristövaikutukset. Hallinto -klusteri sisältää kestävän matkailun suunnittelun tutkimusta. Sen yhteydessä erityisesti paikallisväestön osallistumismahdollisuuksien tarkastelu ja asennoituminen matkailuun ovat kiinnostaneet tutkijoita. Hallinnon tutkimuksen teemaan liittyy myös kestävyiden indikaattorien tutkimus (ks. Lozano-Oyola ym., 2012; Torres & Saarinen, 2014; Rasoolimanesh ym., 2023). Tämän lisäksi hallintoteeman alla on tutkittu matkailun resursisiperustaa, YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista matkailun avulla, inkluusiivista matkailua ja matkailuyritysten ja yhteisöjen välistä kumppanuutta (Garcia-Garcia ym., 2023). Kolmanneksi klusteriksi nostettu maaseutumatkailu sisältää osin samoja teemoja kuin edelliset kaksi klusteria, mutta tutkimuskontekstina on maaseutu ja paikallisväestön elämänlaadun ja hyvinvoinnin turvaaminen kestävän matkailun (osallistuvalla) suunnittelulla ja kehittämisellä. Lisäksi Garcia-Garcian ym. (2023) mukaan kestävän maaseutumatkailun yhteydessä on tutkittu muun muassa paikallisuuden ja kulttuuriperinteen arvoa ja roolia matkailussa.

Kansainvälisesti julkaistu Suomessa tehty kestävän matkailun tutkimus

Suomessa tehdystä kestävän matkailun kansainvälisestä tutkimuksesta ei ole olemassa systemaattista katsausta, mutta alan tutkimuksella voidaan katsoa olevan pitkä historia. Metsäntutkimuslaitos (Metla, nykyinen Luke) käynnisti monia tutkimusohjelmia viime vuosituhannella, kuten metsien monikäytön tutkimuksen ja metsän eri käyttömuotojen tutkimusohjelmat (ks. Kangas, 2001). Niissä matkailun kestävyteen kiinnitettiin moni-

puolisesti huomiota. Erityisen keskeisiksi kokoaviksi tapahtumiksi muodostuivat luontomatkailun tutkimussymposiumit, joita Metla järjesti yhdessä Lapin ja Oulun yliopiston kanssa vuosina 1995–2005 (ks. Järviluoma ym., 1995; Tuulentie & Saarinen, 2005). Nämä tutkimusohjelmat ja symposiumit olivat kansallisia, mutta osaltaan ne aktivoivat Suomessa toimivien tutkijoiden kansainvälistä toimintaa. Kestävän matkailun tutkimukselle vastaavanlainen sysäysvaikutus oli myös Savonlinnaan vuonna 1995 perustetulla Matkailualan verkostoyliopistolla ja Matkailun osaamiskeskuksella (ks. Borg & Condit, 1997).

Edellä kuvatuista kansallisista konteksteista johtuen kestävän matkailun kansainvälinen tutkimus on nojannut Suomessa pitkälti luontomatkailuun, mukaan lukien metsien, vesistöjen ja syrjäseutujen matkailukäyttö (ks. Fredman & Tyrväinen, 2010; Saarinen, 1998, 2003, 2019a; Tuohino & Honkanen, 2015; Tyrväinen ym., 2014). Yksi varhainen esimerkki on Hallin ja Härkösen (2006) toimittama kansainvälinen kirja järvimatkailusta, jossa oli kolme tapaustutkimusta Suomesta. Vastaavasti myös kansallispuistojen kestävä matkailukäyttö on toiminut pitkään keskeisenä tutkimusteemana (Puhakka & Saarinen, 2013; Puhakka ym., 2009), ja teeman tarkastelu on viime vuosina entisestään aktivoitunut ja syventynyt (ks. Karhu ym., 2022; Lundén & Varnajot, 2024).

Näiden teemojen lisäksi suomalaiset tutkijat ovat profiloituneet ilmastonmuutoksen ja matkailun kestävyiden tutkimuksessa (Kietäväinen & Tuulentie, 2013; Saarinen & Tervo, 2006, 2010; Saarinen ym., 2022). Lisäksi matkailun kasvun rajoja ja kestävän matkailun vastuullisuuden ja oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia on tutkittu laajasti alan kotimaisessa tutkimuksessa (García-Rosell & Mäkinen, 2013; Kulusjärvi, 2017; Saarinen, 2006, 2014, 2021a; Seyfi ym., 2023a, 2023b; Toivonen, 2022). Viime vuosina kestävyysviestinnän ja paikallisen osallistumisen roolia on myös tarkasteltu alan kansainvälisissä julkaisuissa (Kantola ym., 2018; Partanen ym., 2023; Rantsi ym., 2023).

Kestävän matkailun tutkimus Suomessa: tapausesimerkinä Matkailututkimus-lehti

Aineisto ja menetelmä

Kestävä matkailu on käsitteenä moniulotteinen ja ajassa muuttuva. Kestävä matkailu ei myöskään ole itsenäinen matkailun muoto, vaan tapa organisoida matkailua, sen tuotteiden kuluttamista ja vaikutusten hallintaa kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Näin ollen hyvin monenlaiset matkailun muodot voivat sisältää kestävän matkailun elementtejä ja tavoitteita; kuten Jackie Clarke (1997) on todennut, kaikki matkailutuotteet ja kohteet voivat tavoitella kestävyttä. Tästä väitteestä voidaan olla montaa mieltä (Saarinen, 2006). Yhtä kaikki, ilmiön moniulotteisuuden takia kestävän matkailun tutkimustoiminnan arviointi on haastavaa; kysymys siitä, mikä tekee tietystä julkaisusta ja sen tutkimuskohteesta ja käsittelystä kestävän matkailun tutkimusta ei ole yksiselitteinen.

Tässä katsauksessa on valittu laajakatseinen lähestymistapa, jossa hyödynnetään osin aiemmin esiteltyjen bibliometrinen analyysien teemoitteluja (ks. Lu & Nepal, 2009; Ruhanen ym., 2015, 2019; Garcia-Garcia ym., 2023). Matkailututkimus -lehden arkistoiduissa

numeroissa ei ole kattavasti avainsanoja, joten artikkelien kestävyysulottuvuutta on ensin haettu artikkelien otsikon sisältämien termien, ja sen lisäksi artikkelien sisällön avulla. Tässä yhteydessä keskitytään erityisesti kestävän matkailun termiä hyödyntävään tai siihen kiinteästi viittaavaan tutkimukseen. Yhteensä 27 artikkelia tai katsausta sisälsi keskeisesti matkailun kestävyteen liittyviä näkökulmia ja tarkasteluja (Taulukko 1). Julkaisujen taulukointiin liittyen on huomioitava se, että käytännössä julkaisut voivat sisältää useamman kuin yhden teeman alle liittyviä näkökulmia. Esimerkiksi maaseutualueiden matkailukäytön kestävyys voi sisältää lisäksi kulttuuriin, paikallisuuteen ja yhteisöihin liittyviä teemoja.

Taulukko 1. Matkailututkimus -lehdessä vuosina 2005-2023 julkaistujen matkailun kestävyttä käsittelevien artikkelien keskeiset tutkimusteemat ja -kohteet.

TUTKIMUSTEEMAT JA -KOhteET	ARTIKKELIEN MÄÄRÄ
Luonnonsuojelualueiden kestävä matkailu ja sen hallinta	8
Kestävä matkailu ja lähi-ilmiöt	6
Kulttuuri, paikallisuus ja yhteisöt kestävässä matkailussa	5
Ilmastonmuutos ja matkailun kestävyys	3
Maaseutumatkailu ja kestävyys	2
Muut teemat	3
Yhteensä	27

Taulukossa 1 julkaisut on kuitenkin selvyiden vuoksi sijoitettu vain yhden pääasiallisimman teeman alle. Pyrkimyksenä ei ole bibliometrinen tai kvantitatiivinen analyysi vaan temaattinen yleiskuvaus ja katsaus, joka kattaa Matkailututkimus -lehdessä vuosina 2005–2023 (vol. 1–19) julkaistut keskeiset matkailun kestävyttä käsittelevät tutkimus- ja katsausartikkelit; puheenvuoroja tai muita lehdessä julkaistuja kirjoituksia ei tässä yhteydessä huomioida. Seuraavaksi esitellään tutkimus- ja katsausartikkelien kautta rakennettavissa olevat keskeiset tutkimusteemat ja -kohteet.

Teema 1: Luonnonsuojelualueiden kestävä matkailu ja sen hallinta

Luonnonsuojelualueiden kestävän matkailun ja hallinnan tutkimus keskittyy erityisesti kansallispuistoihin ja niiden matkailukäyttöön. Suhteessa kansainvälisiin kestävän matkailun tutkimustoiminnan analyysihin, tässä teemassa yhdistyvät muun muassa kestävän matkailun kehittämisen (Garcia-Garcia ym., 2023), hallinnan (Garcia-Garcia ym., 2023) ja luonnonsuojelualuematkailun (Ruhanen ym., 2015) näkökulmat. Teema on myös tutkimusprofiililtaan kansainvälisin siinä merkityksessä, että suuri osa julkaistuista artikkeleista on ulkomaalaisten tutkijoiden laatimia, ja ne myös käsittelevät muualla kuin Suomessa olevia kohteita. Tutkimusalueina ovat olleet esimerkiksi Retezatin kansallispuisto (Romania) (van Hal & van der Duim, 2009), Bieszczadin kansallispuisto (Puola) (Cottrell & Raadik, 2008) ja Italian eri kansallispuistot (Ferrari & Pratesi, 2012).

Kotimaisista tutkijoista Riikka Puhakka (2005) on tutkinut matkailijoiden asenteita luonnonsuojelualueiden matkailukäyttöön ja erityisesti Kolin kansallispuiston matkailu-

kehittämiseen. Puhakka käsitteellistää kansallispuistot ja niiden suojelun yhteiskunnallisesti määrittyneeksi toiminnaksi, jossa kyseiset alueet eivät ole inhimillisen ja taloudellisen toiminnan ulkopuolelle 'silleen jätettyjä' luonnonympäristöjä (ns. valkoisia tuntemattomia alueita kartalla), vaan niitä hoidetaan, hallitaan ja käytetään yhteiskunnallisesti muodostettujen periaatteiden mukaisesti. Puhakka tarkastelee kansallispuistojen ja matkailun suhdetta diskursiivisesti, jossa matkailijoiden näkemykset matkailun roolista ja asemasta kansallispuistoissa osaltaan määrittävät luonnolle ja sen suojelulle annettuja merkityksiä. Tämän teoreettisen viitekehyksen ja matkailijoille tekemiensä teemahaastattelujen perusteella hän jakaa (luonto)matkailijoiden asenteet matkailukeskeisiin, luontokeskeisiin ja traditionaalsiin käsityksiin. Matkailukeskeisissä asenteissa korostuvat virkistys- ja matkailutavoitteet, luontokeskeisissä luonnonsuojelulliset tekijät ja traditionaalisissa asenteissa paikallisväestön tarpeet ja näkökulmat.

Toiseksi tutkimusesimerkiksi luonnonsuojelualueiden kestävän matkailun ja sen hallinnan teemasta voidaan nostaa Jani Karhun (2019) tutkimus kestävän luontomatkailun uhista ja mahdollisuuksista Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistoissa. Matkailijoiden sijaan Karhu kohdistaa mielenkiintonsa kyseisten kansallispuistojen puistonjohtajiin ja aluesuunnittelijoihin, hyödyntäen heille tekemiään teemahaastatteluja. Lisäksi Karhu käyttää aineistonaan Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistojen kanssa yhteistyösopimuksen tehneille yrityksille suunnattua kyselyä ja havainnointimateriaalia. Tämän monipuolisen aineiston perusteella hän tuo johtopäätöksissään esille sen, että toimiva vuorovaikutus ja yhteistyö kansallispuistojen hallinnon ja matkailutoimijoiden välillä on kriittinen edellytys kestävyuden tavoittelemiselle matkailussa, etenkin sosiaalisen kestävyuden ulottuvuudelle. Tämä on luonnollisesti kontekstisidonnainen päätelmä, joka nojaa Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistojen syntyhistorioihin, joissa kompromissien – toisin sanoen yhteisen näkemyksen hakeminen – on korostunut. Voidaan kuitenkin olettaa, että sosiaalinen vuorovaikutus ja sitä ohjaavat yhteisesti sovitut normit ja toiminnan tavoitteet luovat yleisimminkin keskinäistä luottamusta eri toimijoiden välille (Saarinen, 2019b), ja näin ollen mahdollistavat kestävän matkailun kehittämisen. Lisäksi luonnonsuojelualueiden kestävän matkailun ja hallinnan tutkimusta on tehty muussa kansallispuistojen matkailijoiden paikkakokemukseen liittyen (Äijälä, 2016).

Teema 2: Kestävä matkailu ja lähi-ilmiöt

Kestävää matkailua, matkailun kasvun rajoja ja kestävyuden lähi-ilmiötä on tutkittu kotimaisessa tutkimuksessa varsin laajasti ja monin osin innovatiivisesti. Yksi kansainvälisestikin yllättävä teema on ollut kestävän avaruusmatkailun tarkastelu (Toivonen, 2017). Äkkipäätään ajateltuna kestävyuden kytkeminen fossiilista polttoainetta lähes maksimaalisesti per matkustaja käyttävää matkailumuotoa on vaikea nähdä kestävän matkailun tutkimuskohteena, mutta Toivonen keskittyy käsitteellisessä tarkastelussaan etenkin ekologiseen kestävyyteen, korostaen kyseisen matkailumuodon kestävyuden hallinnan näkökulmaa. Tässä mielessä Toivosen tutkimus kiinnittyy kestävän matkailun kehittämisen ja hallinnan kansainvälisiin tutkimusteemoihin (ks. Garcia-Garcia ym., 2023).

Kansainvälisesti ja kansallisesti ajankohtaisia ja mielenkiintoisia matkailun kestävyyslähiteemoja ovat jakamis- (Nuottila ym., 2017) ja kiertotalouden (Renfors, 2022) tutkimukset. Nuottila ym. tarkastelevat matkailun jakamistaloutta erityisesti vastuullisuuden rakentumisen viitekehityksessä. Vaikka heidän mukaansa vastuullista matkailua ei voi pitää täysin yhteneväisenä kestävä matkailun lähtökohtien kanssa (ks. myös Saarinen, 2021a), niillä on myös paljon yhteisiä piirteitä (Sharpley, 2013). Nuottilan ym. kirjallisuusperusteen katsaus tuo esille jakamistalouden tutkimuksen ja kehittämisen katvealueita, kuten ekologisen vastuullisuuden, yksityisautojen vuokrauksen ja yleisemmin matkailijoiden liikkuvuuteen liittyvien palvelujen tarjoamat mahdollisuudet.

Renforsin (2022) matkailun kiertotaloutta käsittelevässä katsauksessa tarkastellaan alan viimeaikaista kehitystä ja suuntauksia. Lisäksi hän pyrkii tunnistamaan mahdollisia nykytutkimuksen puutteita. Renforsin katsaus osoittaa, että kiertotalouden tutkimukselliset kytkennät matkailuun ovat monin osin vasta kehityksen alkuvaiheessa, ja tutkimus on pääasiassa keskittynyt paikalliselle mikrotasolle, erityisesti hotelleihin ja ravintoihin. Nousevina tutkimusteemoina Renfors tuo esiin muun muassa matkailijoiden kiertokulutuskäyttäytymisen, älykkään matkailun (*smart tourism*) ja kiertomatkaileukohteiden kehittämisen. Lisäksi kestävä matkailun lähi-ilmiöiden julkaisutoiminta kattaa ekomatkaileuun (ks. Björk, 2008; Opipov, 2019) ja tiedematkaileuun (Räikkönen ym., 2019) liittyviä tutkimuksia.

Teema 3: Kulttuuri, paikallisuus ja yhteisöt kestävässä matkailussa

Paikallisyhteisöjen ja matkailun kulttuurisen kestävyysrooli on ollut keskeinen kansainvälisessä tutkimuksessa (ks. Saarinen, 2019b). Mällinen ja Sarkki (2014) tarkastelivat matkailun kulttuuriseen kestävyysliittyviä ongelmia, niiden hallintaa ja ratkaisuja paikallisyhteisön näkökulmasta Utsjoella. Mällisen ja Sarkin näkökulma avautuu tekemisen kautta; heidän mukaansa tekemisen käsite kytkeytyy elimellisesti performatiivisuuteen, jonka tutkimusperinne kiinnittää ”huomion siihen, miten asiat, määrittelyt ja toimijuus muotoutuvat jatkuvan esittämisen kautta” (Mällinen & Sarkki, 2014, s. 25). Heidän mukaansa tekeminen ei liity yksinomaan kulttuuriseen kestävyysrooliin, vaan se kytkeytyy tiiviisti yhteen taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen kestävyysroolin kanssa. Näin ollen esimerkiksi matkailutalouden luonnonympäristöjen käyttö voi heikentää kulttuurisesti tärkeiden elinkeinojen taloudellista kannattavuutta. Heidän mukaansa tämä voi haastaa matkailusta saatavien hyötyjen ja haittojen sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja kestävyyttä.

Kuten Mällisen ja Sarkin (2014) tutkimuksessa, myös Saaren ym. (2020) tutkimuksen kohteena on matkailun kestävyys saamelaiskulttuurin kontekstissa. Tätä matkailun nykytutkimuksessa korostunutta saamelaisnäkökulmaa voidaan pitää kotimaiselle matkailun tutkimukselle ansiokkaana (ks. myös Aikio & Aikio, 1993; Saarinen, 1999). Saari ym. käsittelevät systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessaan kulttuurisensitiivisyyden kysymystä saamelaismatkailussa. Heidän lähtökohtanaan on huomio, jonka mukaan saamelaiskulttuurien käyttö on ollut suomalaisessa matkailuliiketoiminnassa ongelmallista jo vuosikymmenten ajan. Heidän mukaansa kulttuurisensitiivisyyden ideaa ei ole aiemmin käytetty kotimaisessa saamelaismatkailua käsittelevässä tutkimuksessa. Saaren ym. mu-

kaan kulttuurisensitiivisyys voi auttaa löytämään vastuullisempia tapoja toteuttaa ja tutkia saamelaismatkailua Suomen Lapissa. Lisäksi kestävyiden ja yhteisöperusteisen matkailun mahdollisuuksia ja paikallistoimijoiden voimaantumista on tarkasteltu Nigaraguassa Emily Höckertin (2011) julkaisemassa tutkimuksessa.

Teema 4: Ilmastonmuutos ja matkailun kestävyys

Ilmastonmuutoksen ja matkailun suhde on nykyisessä kansainvälisessä matkailun kestävyystutkimuksessa yksi keskeisimmistä keskusteluteemoista (ks. Peeters, 2024; Tourism Panel on Climate Change, 2023), mutta se ei ole merkittävästi korostunut tutkimusalan aiemmissa bibliografisissa analyyseissa (ks. Ruhanen ym., 2019; Garcia-Garcia ym., 2023). Sama pätee tässä yhteydessä; matkailun kestävyys ja ilmastonmuutos on temaattisesti tunnistettavissa oleva tutkimusteema Matkailututkimus -lehdessä, mutta se nojaa pitkälti kirjallisuuskatsauksiin (Tervo & Saarinen, 2006; Hokkanen ym. 2016).

Katsausten lisäksi ilmastomuutosteemaan liittyen on tutkittu empiirisesti Internet -kyselynä suomalaisten vapaa-ajan lentomatrustajien suhtautumista hiilidioksidipäästöjen vapaaehtoiseen kompensointiin (Ruuska & Hakkarainen, 2015). Ruuskan ja Hakkaraisen analyysin perusteella matkailijoiden tietoisuus lentomatrustuksen ilmastovaiikutuksista oli suhteellisen hyvää. He jakoivat vastaajat ympäristökäyttäytymisensä perusteella vihreisiin, vihertäviin ja ei-vihreisiin matkailukuluttajiin. Ensimmäiset (15 % vastaajista) pitivät vapaaehtoista lentoveroa kannatettavana ajatuksena ja olivat muita vastaajia halukkaampia maksamaan lentoveroa (tulevaisuudessa). Vihertävät kuluttajat (38 % vastaajista) ja ei-vihreät kuluttajat (47 %) suhtautuivat lentoveroon edellä mainittuja vähemmän myönteisesti. Kokonaisuudessaan käytännön halukkuus vapaaehtoisen lentoveron maksamiseen osoitautuikin Ruuskan ja Hakkaraisen (2015) tutkimuksen perusteella vähäiseksi.

Teema 5: Maaseutumatkailu ja kestävyys

Yleisesti ottaen maaseutumatkailu on toiminut keskeisenä näkökulmana kotimaisessa matkailun kehittämistoiminnassa ja tutkimuksessa (Komppula, 2004). Maaseutumatkailun kytkeminen kestävä matkailun tutkimukseen on ollut ominaista myös alan kansainväliselle tutkimukselle (ks. Garcia-Garcia ym., 2023). Tässä suhteessa teema on jossain määrin aliedustettuna Matkailututkimus -lehdessä julkaistujen artikkelien joukossa.

Maaseudun ja paikallisuuden kestävä huomioimista on sivuttu muun muassa ruokamatkailun tutkimuksessa, jossa Lüthje ja Saari (2018) tarkastelivat paikallisen ja erityisesti lähiruuan vetovoimaisuutta matkailijoille, kytkien teeman osaksi vastuullista kuluttamista. Lisäksi Smolčić Jurdana ja Soldić Frleta (2012) tutkivat kestävä matkailun kehittämistä Kroatian maaseutualueilla. Heidän mielenkiintonsa erityiskohteena olivat matkailijoiden kokemukset ja maaseutumatkailun paikallistason taloudelliset ja sosiaaliset hyödyt.

Teema 6: Muut teemat

Edellä kuvattujen tutkimusteemojen lisäksi Matkailututkimus -lehdessä on julkaistu lähinnä yksittäisiä matkailun kestävyyspainotteisia artikkeleita koskien matkailusuunnittelua (Konu & Tyrväinen, 2020), matkailukuluttamista (Pitkämäki & Honkanen, 2012) ja vastuullisuusviestintää (Pasanen ym., 2023). Erityisesti kaksi ensiksi mainittua teemaa ovat

aliedustettuja suhteessa kestävän matkailun kansainväliseen tutkimuskenttään (ks. Garcia-Garcia ym., 2023). Konun ja Tyrväisen (2020) tutkimus kohdistuu matkakohteen luontoympäristön vetovoimaisuuden ylläpitämiseen maisema- ja virkistysarvokaupan avulla. Kyseinen tutkimus kytkeytyy siten potentiaalisesti myös ensimmäiseen pääteemaan eli luonnonsuojelualueiden kestävään matkailuun ja sen hallintaan. Pitkämäen ja Honkasen (2012) tutkimus käsittelee matkailijoiden kiinnostusta osallistua kestävän kehityksen mukaisiin aktiviteetteihin matkan aikana. Heidän tulostensa perusteella kyselyyn vastanneet matkailijat olisivat valmiita osallistumaan sellaisiin kestävän matkailun aktiviteetteihin, jotka ovat osa jotain muuta heille olennaista matkailutoimintaa. Sen sijaan vastaajat eivät olisi valmiita osallistumaan yksinomaan vastuullisuuden tai kestävyuden perusteella aktiviteetteihin.

Pohdinta ja johtopäätökset

Kestävän matkailun tutkimus on yksi kansainvälisen matkailututkimuksen aktiivisimmista tutkimusteemoista (Hall, 2011a; Rasoolimanesh ym., 2020; Garcia-Garcia ym., 2023; León-Gómez ym. 2023), joka on kiinteässä suhteessa matkailututkimuksen ja matkailun kehittämisen valtavirtaan ja niiden muutoksiin (ks. Lu & Nepal, 2009). Kestävän matkailun tutkimusta ovat enenevässä määrin leimanneet ajankohtaiset matkailutalouden ja yhteiskunnan toimintojen ja niiden ymmärtämisen ja muutoksen kannalta relevantit tutkimusteemat (Ruhanen ym., 2019). Tämä koskee myös alan kotimaista julkaisu- ja tutkimustoimintaa sekä kansainvälisesti että Matkailututkimus -lehdessä. Viime mainitun osalta voidaan karkeasti yleistäen todeta luonnonsuojelualueiden kestävän matkailun ja sen hallinnan tutkimuksen olleen tyypillistä 2000-luvulla, ja aiemmin laadittujen katsausten perusteella teema muodostaa yhden laajimmin tarkastellun tutkimuskokonaisuuden myös kansainvälisessä tutkimuksessa (ks. Lu & Nepal, 2009; Ruhanen ym., 2015; Garcia-Garcia ym., 2023). Tultaessa 2010-luvulle kestävyuden tutkimusteemat Matkailututkimus -lehdessä ovat monipuolistuneet käsittäen kulttuurin, paikallisuuden ja yhteisöjen roolin sekä ilmastomuutoksen tarkastelun suhteessa kestävän matkailun kehittämiseen. Lisäksi maaseutumatkailun kestävyyskysymyksiä on tarkasteltu 2010-luvulla, ja kyseisellä teemalla on myös paljon yhteistä syrjäseutujen matkailun ja aluekehityksen tutkimusperinteen kanssa (ks. Kauppila, 2006). Viime vuosina kestävän matkailun lähikäsitteiden ja ilmiöiden rooli on korostunut Matkailututkimus -lehdessä julkaistussa tutkimuksessa.

Edellä kuvatun perusteella voidaan tulkita, että Matkailututkimus -lehden kestävän matkailun tutkimus on seurannut hyvin aikaansa ja pysynyt temaattisesti kiinni alan kansainvälisessä tutkimuskentässä (ks. Lu & Nepal, 2009; Ruhanen ym. 2025; Niñerola ym., 2019; Garcia-Garcia ym. 2023). Toisaalta lehdessä julkaistujen teemojen osalta on havaittavissa joitakin katvealueita suhteessa kestävän matkailun kansainväliseen tutkimukseen. Ehkä ilmeisin ja keskeisin näistä on kestävän matkailun kehittämisen ja suunnittelun tutkimus luonnonsuojelualuekontekstin ulkopuolella. Esimerkiksi Garcia-Garcia ym. (2023) bibliometrisen analyysin perusteella kestävä matkailun kehittämisen kansainvälinen tutkimus kohdistuu erityisesti matkailun kohdealueiden yhteisöjen ja ympäristön rooliin

matkailussa (ks. myös Niñerola ym., 2019). Heidän mukaansa yhteisöperusteinen matkailu ja matkailun ympäristövaikutukset korostuvat myös kestävä matkailun hallinnon tutkimuksessa, jossa on tarkasteltu erityisesti paikallisväestön osallistumismahdollisuuksia ja asennoitumista matkailuun ja sen vaikutuksiin. Lisäksi kansainväliseen kestävä matkailun hallinnon tutkimukseen olennaisesti liittyvät kestävyuden indikaattorien ja YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden (SDGs) spesifimpi tutkimus loistaa poissaolollaan käsillä olevassa julkaisuaineistossa. Matkailututkimus -lehdessä julkaistussa tutkimuksessa ei myös juurikaan ole kestävä kehityksen ja matkailun globaaliin vastuuseen ja oikeudenmukaisuuteen liittyviä tarkasteluja (ks. Tassone & van der Duim, 2010).

Tulevaisuudessa kestävä kehityksen tavoitteiden kautta rakentuvalla kriittisellä empiirisellä analyysillä olisi tilausta kestävä matkailun kotimaisessa tutkimuksessa. Samoin matkailun, kestävä kehityksen ja ilmastonmuutoksen poleemisten suhteiden (ts. superviheliäisen ongelmien) lisätutkimukselle on tarvetta (ks. Peeters ym., 2024). Tässä mielessä matkailun kasvun irtikytkentä hiilidioksidipäästöjen kasvusta muodostaa tärkeän tutkimustarpeen (Tourism Panel on Climate Change, 2023). Tähän matkailun ympäristövaikutusten hallintaan liittyvät myös alan kansainvälisessä tutkimuksessa viime vuosina esille nousseet kestävä matkailun lähiteemojen ja -ilmiöiden, kuten uudistavan (*regenerative*) matkailun (Bellato ym., 2023; Dredge, 2022), kohtuutalouden (*degrowth*) (Hall, 2009; Saarinen, 2021b) ja liikamatkailun (*overtourism*) (Milano ym., 2019) tutkimuskysymykset, jotka ovat toistaiseksi olleet varsin vähän esillä alan suomenkielisessä tutkimuksessa.

Kestävä matkailun kansainvälisen tutkimuksen kontekstissa Matkailututkimus -lehdellä on keskeinen tehtävä – ja myös vastuu – tuoda ajankohtaisia kestävä matkailun tutkimusteemoja kotimaiseen keskusteluun. Siten on myös mahdollista luoda ja kehittää alan suomenkielistä käsitteistöä ja tukea pohjoisille ja arktisille alueille soveltuvia empiirisiä tutkimusasetelmia. Samalla kotimaisen kestävä matkailun tutkimukselle ja tutkijoille tulee laajemmin mahdollisuuksia olla aktiivisesti mukana matkailun kehittämisen, suunnittelun ja aluekehityksen nykykeskusteluissa.

Kiitokset

Kiitokset vieraileville toimittajille joustavuudesta ja ulkopuolisille arvioitsijoille arvokkaita huomioista. Kirjoitusta ovat tukeneet Suomen Akatemian rahoittamana RELATE huipputyksikkö ja Suomen Akatemian ja Oulun yliopiston yhteisrahoittama Frontiers of Arctic and Global Resilience (FRONT) tutkimusohjelma (Profi 7, 352788)(<https://www oulu.fi/en/projects/frontiers-arctic-and-global-resilience>).

Lähteet

Aikio, M. & Aikio, P. (1993). Saamelaiskulttuuri ja matkailu. Teoksessa R. Huopainen (toim.), Selviytyjät (pp. 80–103). Lapin maakuntamuseon julkaisuja 7.

- Bellato, L., Frantzeskaki, N. & Nygaard, C.A. (2023). Regenerative tourism: a conceptual framework leveraging theory and practice. *Tourism Geographies*, 25(4), 1026-1046. <https://doi.org/10.1080/14616688.2022.2044376>
- Bellato, L., & Pollock, A. (2023). Regenerative tourism: a state-of-the-art review. *Tourism Geographies*, 1-10. <https://doi.org/10.1080/14616688.2023.2294366>
- Borg, P. & Condit, S. (1997). Kestävä matkailu. Matkailun osaamiskeskus ja Matkailualan verkostoyliopisto, Joensuun yliopisto.
- Butler, R.W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25. <https://doi.org/10.1080/14616689908721291>
- Björk, P. (2008). Finländarnas kunskap om ekoturism. *Matkailututkimus*, 4(1), 5-22. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90824>
- Clarke, J. (1997). A framework of approaches to sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 5, 224-233. <https://doi.org/10.1080/09669589708667287>
- Cottrell, S.P., & Raadik, J. (2008). Socio-cultural benefits of PAN parks at Bieszczady National Park, Poland. *Matkailututkimus*, 4(1), 56-67. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90827>
- Demiroglu, O.C. & Hall, C.M. (2020). Geobibliography and Bibliometric Networks of Polar Tourism and Climate Change Research. *Atmosphere*, 11(5), 498. <https://doi.org/10.3390/atmos11050498>
- Dredge, D. (2022). Regenerative tourism: transforming mindsets, systems and practices. *Journal of Tourism Futures*, 8(3), 269-281. <https://doi.org/10.1108/JTF-01-2022-0015>
- Ferrari, S., & Pratesi, C.A. (2012). National parks in Italy: Sustainable tourism marketing strategies. *Matkailututkimus*, 8(1), 7-23. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90868>
- Fredman, P. & Tyrväinen, L. (2010) *Frontiers in Nature-Based Tourism*. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(3), 177-189. [10.1080/15022250.2010.502365](https://doi.org/10.1080/15022250.2010.502365)
- García-García, A.R., Jacobo-Hernández, C.A., Ochoa-Jiménez, S. Valdez-del Río, S. (2023). Sustainable development and tourism: A review of the literature in WoS from 2001 to 2020. *Sustainability*, 15(24), 16805. <https://doi.org/10.3390/su152416805>
- García-Rosell, J-C. & Mäkinen, J. (2013) An integrative framework for sustainability evaluation in tourism: applying the framework to tourism product development in Finnish Lapland. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(3), 396-416. [10.1080/09669582.2012.708038](https://doi.org/10.1080/09669582.2012.708038)
- Graver, B., Zhang, K., & Rutherford, D. (2019). CO₂ emissions from commercial aviation, 2018. ICCT Working Paper 2019-16.
- Gössling, S., & Peeters, P. (2015). Assessing tourism's global environmental impact 1900-2050. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(5), 639-659. <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1008500>

- van Hal, M., & van der Duim, R. (2009). Collaborative management of national parks: The case of Retezat National Park, Romania. *Matkailututkimus*, 5(1), 42–56. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90838>
- Hall, C.M. (2009). Degrowing tourism: Décroissance, sustainable consumption and steady-state tourism. *Anatolia*, 20(1), 46–61. <https://doi.org/10.1080/13032917.2009.10518894>
- Hall, C.M. (2011a). Policy learning and policy failure in sustainable tourism governance: From first- and second-order to third-order change? *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 649–671. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.555555>
- Hall, C.M. (2011b). Publish and perish? Bibliometric analysis, journal ranking and the assessment of research quality in tourism. *Tourism Management*, 32(1), 16–27. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2010.07.001>
- Hall, C.M. (2019). Constructing sustainable tourism development: The 2030 agenda and the managerial ecology of sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7), 1044–1060. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1560456>
- Hall, C.M., & Lew, A.A. (toim.)(1998). *Sustainable tourism: A geographical perspective*. Longman.
- Hokkanen, L., Saarinen, J., & Tervo-Kankare, K. (2016). Matkailun kysyntä, sopeutuminen ja ilmastonmuutos. *Matkailututkimus*, 12(1), 59–68. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90941>
- Hall, C.M. & Härkönen, T. (toim.)(2006). *Lake Tourism: An Integrated Approach to Lacustrine Tourism Systems*. Channelview Publications.
- Höckert, E. (2011). Community-based tourism in Nicaragua: A socio-cultural perspective. *Matkailututkimus*, 7(2), 7–25. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90858>
- Jiménez-García M., Ruiz-Chico J., Peña-Sánchez, A.R. & López-Sánchez J.A. (2020). A bibliometric analysis of sports tourism and sustainability (2002–2019). *Sustainability*, 12(7), 2840. <https://doi.org/10.3390/su12072840>
- Järviluoma, J., Saarinen, J. & Vasama, A. (toim.)(1995). 'Jos metsään haluat mennä...': Näkökulmia luonnon virkistys- ja matkailukäyttöön. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja*, 571.
- Kangas, J. (toim.)(2001). *Metsän eri käyttömuotojen tutkimusohjelman loppuraportti*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja, 800.
- Kantola, S., Uusitalo, M., Nivala, V. & Tuulentie, S. (2018). Tourism resort users' participation in planning: Testing the public participation geographic information system method in Levi, Finnish Lapland. *Tourism Management Perspectives*, 27, 22–32. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2018.04.001>
- Karhu, J. (2019). Kestävän luontomatkailun uhat ja mahdollisuudet Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistoissa. *Matkailututkimus*, 15(1), 7–26. <https://doi.org/10.33351/mt.79625>

- Karhu, J., Lähteenmäki, M., Ilmolahti, O., & Osipov, A. (2022). From threat to opportunity: sustainability and tourism in Koli National Park. *Tourism Geographies*, 24(4-5), 859-878. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1812112>
- Kauppila, P. (2006). Matkailukeskusten muuttuvat toiminnot tilassa ja ajassa: Teoreettinen näkökulma. *Matkailututkimus*, 2(1), 19-40. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90804>
- Kietäväinen, A. & Tuulentie, S. (2013). Tourism strategies and climate change: rhetoric at both strategic and grassroots levels about growth and sustainable development in Finland. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(6), 845-861. [10.1080/09669582.2012.750326](https://doi.org/10.1080/09669582.2012.750326)
- Komppula, R. (2004). Maaseutumatkailu: maaseudun vai matkailun kehittämistä, asiakaan vai yrittäjän lähtökohdista. Teoksessa H. Lassila (toim.), *Maaseutumatkailun tarkastelua*. (s. 5-29) (Savonia-ammattikorkeakoulun julkaisusarja D 4.)
- Konu, H. & Tyrväinen, L. (2020). Matkakohteen luontoympäristön vetovoimaisuuden ylläpitäminen maisema- ja virkistysarvokaupan avulla. *Matkailututkimus*, 16(2), 40-44. <https://doi.org/10.33351/mt.97572>
- Kulusjärvi, O. (2017). Sustainable Destination Development in Northern Peripheries: A Focus on Alternative Tourism Paths. *Journal of Rural and Community Development*, 12(2-3), 41-58.
- Lazarus, R.J. (2009). Super Wicked Problems and Climate Change: Restraining the Present to Liberate the Future. *Cornell Law Review*, 94, 1153-1233. <https://scholarship.law.georgetown.edu/facpub/159>
- Lenzen, M., Sun, Y-Y., Faturay, F., Ting, Y-P., Geschke, A., & Malik, A. (2018). The carbon footprint of global tourism. *Nature Climate Change*, 8, 522-528. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0141-x>
- León-Gómez, A., Mora Forero, J.A., & Santos-Jaén, J. M. (2023). A Bibliometric Analysis of Sustainability Education in Tourism Universities. *SAGE Open*, 13(3). <https://doi.org/10.1177/21582440231193215>
- Lozano-Oyola, M., Blancas, F.J., González, M. & Caballero, R. (2012). Sustainable tourism indicators as planning tools in cultural destinations. *Ecological Indicators*, 18, 659-675. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2012.01.014>
- Lu, J.Y. & Nepal, S.K. (2009). Sustainable tourism research: An analysis of papers published in the *Journal of Sustainable Tourism*. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(1), 5-16.
- Lundén, A., Varnajot, A. (2024). Protected Areas and Tourism in the New Normal: An Analysis of Temporal and Scalar Tensions of Sustainable Tourism Governance in the Finnish Arctic. In S.W. Maingi, V.G. Gowreesunkar, M.E. Korstanje (Eds.), *Tourist Behaviour and the New Normal, Volume II* (pp. 241-259). Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-45866-8_13
- Lüthje, M., & Saari, R. (2018). Paikallisen ruoan matkailullinen vetovoima: Kirjallisuuskatsaus. *Matkailututkimus*, 14(1), 42-54. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/73028>

- Milano, C., Novelli, M. & Cheer, J. M. (2019). Overtourism and degrowth: A social movements perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(12), 1857-1875. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1650054>
- Mällinen, M.-R. & Sarkki, S. (2014). Tekemällä matkailun kulttuuriseen kestävyteen: Ongelmia ja niiden hallintaa Utsjoen kirkonkylässä. *Matkailututkimus*, 10(2), 23-39. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90905>
- Niñerola, A, Sánchez-Rebull, M-V. & Hernández-Lara, A-B. (2019). Tourism research on sustainability: A bibliometric analysis. *Sustainability*, 11 (5), 1377. <https://doi.org/10.3390/s11051377>
- Nuottila, J., Jutila, S. & Hakkarainen, M. (2017). Kirjallisuuskatsaus: Matkailun jakamistalous vastuullisuuden viitekehyksessä. *Matkailututkimus*, 13(1-2), 53-70. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/67854>
- Osipov, A. (2019). Ecotourism in Russian Karelia: Emergence, development, opportunities. *Matkailututkimus*, 15(1), 53-66. <https://doi.org/10.33351/mt.79700>
- Partanen, M., Kettunen, M., & Saarinen, J. (2023). Community inclusion in tourism development: young people's social innovation propositions for advancing sustainable tourism. *Tourism Recreation Research*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/02508281.2023.2226040>
- Pasanen, K., Konu, H. & Koponen, J. (2023). Matkailuyrityksen vakuuttava vastuullisuusviestintä: millaiset retoriset keinot ja vastuullisuussisällöt vetoavat suomalaisiin kuluttajiin? *Matkailututkimus*, 19(1), 29-54. <https://doi.org/10.33351/mt.125275>
- Peeters, P., Çakmak, E. & Guiver, J. (2024). Current issues in tourism: Mitigating climate change in sustainable tourism research. *Tourism Management*, 100, 104820, <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2023.104820>
- Pezzey, J. (1992). Sustainable development concepts: An economic analysis. World Bank Environment Paper, 2.
- Pitkämäki, A., & Honkanen, A. (2012). Tourists' interest in participating sustainability activities while travelling. *Matkailututkimus*, 8(1), 24-34. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90869>
- Puhakka, R. (2005). Matkailijoiden asenteet kansallispuistojen matkailukehittämiseen. *Matkailututkimus*, 1(1), 63-85. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90797>
- Puhakka, R., & Saarinen, J. (2013). New Role of Tourism in National Park Planning in Finland. *The Journal of Environment & Development*, 22(4), 411-434. <https://doi.org/10.1177/1070496513502966>
- Puhakka, R., Sarkki, S., Cottrell, S.P. & Siikamäki, P. (2009). Local discourses and international initiatives: sociocultural sustainability of tourism in Oulanka National Park, Finland. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(5), 529-549. [10.1080/09669580802713457](https://doi.org/10.1080/09669580802713457)
- Rantsi, M., Garrod, B., Sthapit, E. & Pesonen, J. (2023) Impact of sustainability communication on German tourists' willingness to pay for a Finnish cottage holiday. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. [10.1080/15022250.2023.2284137](https://doi.org/10.1080/15022250.2023.2284137)

- Rasoolimanesh, S.M., Ramakrishna, S., Hall, C.M., Esfandiar, K. & Seyfi, S. (2023) A systematic scoping review of sustainable tourism indicators in relation to the sustainable development goals. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(7), 1497-1517. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1775621>
- Rastegar, R., Higgins-Desbiolles, F. & Ruhanen, L. (2023). Tourism, global crises and justice: rethinking, redefining and reorienting tourism futures. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(12), 2613-2627. <https://doi.org/10.1080/09669582.2023.2219037>
- Renfors, S.-M. (2022). Circular Economy in tourism: Overview of recent developments in research. *Matkailututkimus*, 18(1), 48-64. <https://doi.org/10.33351/mt.114834>
- Renfors, S.-M. (2021). Stakeholders' Perceptions of Sustainable Tourism Development in a Cold-Water Destination: The Case of the Finnish Archipelago. *Tourism Planning & Development*, 18(5), 510-528. <https://doi.org/10.1080/21568316.2020.1816566>
- Ruhanen, L., Weiler, B., Moyle, B.D. & McLennan, C.J. (2015). Trends and patterns in sustainable tourism research: a 25-year bibliometric analysis. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(4), 517-535.
- Ruhanen, L., Moyle, C.-I. and Moyle, B. (2019). New directions in sustainable tourism research. *Tourism Review*, 74(2), 138-149. <https://doi.org/10.1108/TR-12-2017-0196>
- Ruuska, O., & Hakkarainen, M. (2015). Suomalaisten vapaa-ajan matkustajien suhtautuminen hiilidioksidipäästöjen vapaaehtoiseen kompensointiin. *Matkailututkimus*, 11(2), 61-76. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90926>
- Räikkönen, J., Rouhiainen, H., Grénman, M. & Sääksjärvi, I.E. (2019). Advancing environmental sustainability through nature-based science tourism: The potential of universities. *Matkailututkimus*, 15(1), 67-87. <https://doi.org/10.33351/mt.79852>
- Saari, R., Höckert, E., Lüthje, M., Kugapi, O., & Mazzullo, N. (2020). Cultural sensitivity in Sámi tourism: A systematic literature review in the Finnish context. *Matkailututkimus*, 16(1), 93-110. <https://doi.org/10.33351/mt.88061>
- Saarinen, J. (1998). Cultural Influence on Response to Wilderness Encounters: A Case Study from Finland. *International Journal of Wilderness*, 4(1), 28-32.
- Saarinen, J. (1999). Representations of Indigeneity: Sami Culture in the Discourses of Tourism. Teoksessa P.M. Sant & J.N. Brown (toim.), *Indigeneity: Constructions and Re/Presentations* (pp. 231-249). Nova Science Publishers.
- Saarinen, J. (2003). The regional economics of tourism in Northern Finland: the socio-economic implications of recent tourism development and future possibilities for regional development. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 3(2), 91-113.
- Saarinen, J. (2006). Traditions of Sustainability in Tourism Studies. *Annals of Tourism Research* 33(4), 1121-1140. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2006.06.007>
- Saarinen, J. (2014). Critical Sustainability: Setting the Limits to Growth and Responsibility in Tourism. *Sustainability*, 6(11), 1-17. <https://doi.org/10.3390/su6010001>

- Saarinen, J. (2019a). What are Wilderness Areas for? Tourism and Political Ecologies of Wilderness Uses and Management in the Anthropocene. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(4), 472-487. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1456543>
- Saarinen, J. (2019b). Communities and sustainable tourism development: Community impacts and local benefit creation tourism. Teoksessa S.F. McCool & K. Bosak (toim.), *A research agenda for sustainable tourism* (s. 206-222). Edward Elgar Publishing.
- Saarinen, J. (2021a). Is being responsible sustainable in tourism? Connections and critical differences. *Sustainability*, 13, 6599. <https://doi.org/10.3390/su13126599>
- Saarinen, J. (2021b). Sustainable growth in tourism? Rethinking and resetting sustainable tourism for development. Teoksessa C.M. Hall, L. Lundmark & J. Zhang (toim.), *De-growth and Tourism: New perspectives on tourism entrepreneurship, destinations and policy* (s. 135-151). Routledge.
- Saarinen, J., Fitchett, J. & Hoogendoorn, G. (2022). *Climate Change and Tourism in Southern Africa*. Routledge.
- Saarinen, J. & K. Tervo (2006). Perceptions and adaptation strategies of the tourism industry to climate change: The Case of Finnish nature-based tourism entrepreneurs. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 2(2), 214-228.
- Saarinen, J & K. Tervo (2010). Sustainability and Emerging Awareness to Changing Climate: Tourism Industry's Knowledge and Perceptions of the Future of Nature-based Winter Tourism in Finland. In Hall, C.M & J Saarinen (eds) *Tourism and Change in the Polar Regions: Climate, Environment and Experiences*. London: Routledge, 147-164.
- Seyfi, S., Hall, C.M., Saarinen, J., & Vo-Thanh, T. (2023a). Understanding drivers and barriers affecting tourists' engagement in digitally mediated pro-sustainability boycotts. *Journal of Sustainable Tourism*, 31 (11), 2526-2545. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.2013489>
- Seyfi, S., Rastegar, R., Kuhzady, S., Hall, C.M., Saarinen, J., (2023b). Whose justice? Social (in)justice in tourism boycotts. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 4(2), 1001103. <https://doi.org/10.1016/j.annale.2023.1001103>
- Sharpley, R. (2009). *Tourism development and the environment: Beyond sustainability?* Earthscan.
- Sharpley, R. (2013). Responsible tourism: Whose responsibility? Teoksessa A. Holden & D. Fennell (toim.), *The Routledge Handbook of Tourism and Environment* (s. 382-391). Routledge.
- Sharpley, R. (2023). Sustainable tourism governance: local or global? *Tourism Recreation Research*, 48(5), 809-812. <https://doi.org/10.1080/02508281.2022.2040295>
- Smolčić Jurdana D., & Soldić Frleta D. (2012). Sustainable tourism development in Croatian rural areas: Tourist experiences, economic and social benefits. *Matkailututkimus*, 8(1), 35-43 <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90870>

- Stewart, E.J., Liggett, D. & Dawson, J. (2017). The evolution of polar tourism scholarship: Research themes, networks and agendas. *Polar Geography*, 40, 59–84. <https://doi.org/10.1080/1088937X.2016.1274789>
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. Cabi.
- Tassone, V., & van der Duim, R. (2010). Tourism, poverty alleviation and nature conservation: The state of contemporary research. *Matkailututkimus*, 6, 7–29. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90850>
- TEM (2022). Yhdessä enemmän – kestävää kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun : Suomen matkailustrategia 2022–2028 ja toimenpiteet 2022–2023. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:51.
- Tervo, K., & Saarinen, J. (2006). Ilmastonmuutos ja matkailu: Katsaus ilmaston ja matkailun suhteeseen. *Matkailututkimus*, 2(1), 57–70. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/90806>
- Toivonen, A. (2017). Sustainable planning for space tourism. *Matkailututkimus*, 13(1-2), 21–34. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/67850>
- Toivonen, A. (2022) Sustainability dimensions in space tourism: the case of Finland. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(9), 2223–2239. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1783276>
- Torres, A. & Saarinen, J. (2014). Using indicators to assess sustainable tourism development: A review. *Tourism Geographies*, 16(1), 31–47. <https://doi.org/10.1080/14616688.2013.867530>
- Tourism Panel on Climate Change (2023). *Tourism and Climate Change Stocktake 2023*. <https://tpcc.info/>
- Tuohino, A. & Honkanen, A. (2015). On the Way to Sustainable (Well-Being) Tourism Destination? The Case of Savonlinna Town in Finland. *Tourism Analysis*, 20(4), 355–367. <https://doi.org/10.3727/108354215X14400815080325>
- Tuulentie, S. & Saarinen, J. (2005). Kestävät käytännöt matkailun suunnittelussa ja kehittämisessä. *Metlan työraportteja*, 20. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwpo20.htm>
- Tyrväinen, L., Uusitalo, M., Silvennoinen, H. & Hasu, E. (2014). Towards sustainable growth in nature-based tourism destinations: Clients' views of land use options in Finnish Lapland. *Landscape and Urban Planning*, 122, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2013.10.003>
- United Nations (2015). *Paris Agreement*. United Nations. https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf.
- United Nations Environment Programme (UNEP) (2005). *Making tourism more sustainable—a guide for policy makers*. UNEP.